سەرەکیترین تەزی فەلسەفی ئاگامبەن لەگەڵ پەتای کۆرۆنا یەکیگرتەوە -5- … ئازاد حەمە

بەشی پێنجەم

پێشەکییەکی پێویست: فەلسەفاندنی پەتای کۆرۆنا لەسەر دەستی جیۆرجیۆ ئاگامبەن Agamben پاڵنەرێکی سەرەکی بوو بۆ هێنانەپێشەوەی گفتوگۆ لەناو روناکبیرانی ئەوروپا لەسەر پەتای ناوبراو. ئەم بەشە، پێدەچێت دوو بەشی دواتریش، کە تەواوکەری هەمان ئەو باسەیە سەبارەت بە "فەلسەفە و کۆرۆنا" دەستماونداوەتێ، تەرخاندەکەین بۆ شیکارکردنی چۆنییەتی یەکگرتنەوەی سەرەکیترین تەزی فەلسەفیی ئاگامبەن لەگەڵ پەتای کۆرۆنا. بۆ ئەو مەبەستە سەرەتا تەلاری فەلسەفی ئەم بیریارە نمایش دەکەین و دواتر ئەوە پیشاندەدەین لەسەر چ بناغە و بیانوویەکی فەلسەفی ئەم یەکگرتنەوەیە هاتووەتەسازان. هاوکات بۆ ئەوەی یەکگرتنەوەکە راڤەبکەین پێویستمان بەوەش دەبێت بۆچوونە سەرەکییەکانی ئاگامبەن لەو نووسینانەیەوە هەڵبهێنجێنین لەماوەی دوو مانگی ڕابردوو سەبارەت بە پەتای کۆرۆنا بڵاویکردونەتەوە. لە سەرێکی تریشەوە، لە ماوەی بڵاوبوونەوە و تەشەنەسەندنی کۆڤید-19 لە وڵاتان، لێرە و لەوێ، وشەگەلێکمان بەرگوێکەوت: قەدەغەی هاتووچۆ، خراپی دۆخ، لەژێرچاودێریبوون، بارودۆخی نەخوازراو، ڕەوش (دۆخ، بار) ئاسایبوونەوە، دۆخی ئاوارتەی وڵات، باری نائاسایی، ئاسایشی نیشتمانی و….کە هەر هەموو شایانی تێڕامانن هاوکاتیش تەزە فەلسەفییە سەرەکییەکانی ئەم بیرمەندە ئیتالییەیان بیرخستینەوە. لە تەك ئەوەشدا هەوڵدەدەین پەیبەوە بەرین لە چ ئاستێك دونیابینینی ئاگامبەن لەسەر پەتای کۆرۆنا وەك خۆی نەیپێکا، چونکە ئاگامبەن لە یەکەم پەرچەکرداری بەرامبەر مامەڵەی دەسەڵاتی ئیتالی لەگەڵ پەتاکە حاڵەتەکەی بە ترسناك نەبینی و بەشێکی زۆر کەم نەبێت کە بە "دووچاری هەڵاوسانی سییەکانی" لەقەڵەمدان و وتیشی" گەر ئەمە دۆزەکە بێت بۆچی دەسەڵات ئەو هەڵایە دروستدەکات" و بەمەش ڕەخنەیەکی زۆری ئاراستەکرا و ئەمەش بەشێك لەو ڕەخنانە بەسەر دەکەینەوە.

ئاکاری ڕەوشی ئاوارتە لە پێش کۆرۆنا

فەیلەسوفەکان لێناگەڕێن رووداوەکان، بێ ئەوەی قسەی لەسەربکەن، تێپەڕێن. هەر لەسەرەتای تەنگەژەی تەندروستی و پزیشکییەکەوە، کە تەنگەژەی سیاسی- ئابووری تادەگاتە پەروەردەی و کولتووری- کۆمەلایەتیشی بەدوای خۆیدا راکێشا،ئاگامبەن لە پێشی پێشەوەی هەموو ئەوانەبوو(ژیژەك Žižek ی لێدەرچێت)وتنی فەلسەفی لەو بارەیەوە بڵاوکردەوە و خودی وتنەکانیشی فەلسەفە سیاسییەکەی و سەرەکیترین تێزی فەلسەفیشی، ڕەوشی ئاوارتە(باری ئاوارتە، دۆخی ریزپەڕ State of exception)، جارێکیتر خستەوە بەرباس. ئەو دەمەی ڕەوشی ئاوارتە، لە ئیتالیا و زۆربەی وڵاتانی ئەوروپا تا دەگاتە بەشێك لە ئەمەریکا، راگەیەندرا بەجۆرێك لەجۆرەکان سەلماندنێك بوو بۆ تێزە سەرەکییەکەی ئاگامبەن، کە لە پەرتووکی""ڕەوشی ئاوارتە""خستوبیەڕوو. بەگومان ئاگامبەن هەشت ساڵێکیش پێش ئەم کارە فەلسەفییەی لە کارێکی تری(دەسەڵاتی سەروەر و ژیانی رووت Sovereign Power and Bare Life) وردەکارییە فەلسەفییە سیاسیەکانی خۆی لەو بارەیەوە بە زەقی نیشاندابوو. بۆ ئەوانەش بە فەلسەفەی سیاسی ئاگامبەن ئاشنان لەوە حاڵین وتنی ئاگامبەن لەسەر سەروەریی(فەرمانڕەوای ،حاکمیەت Sovereignty) و ڕەوشی ئاوارتە بە تونێلی وتنە هزرییە سیاسییەکانی کارل شمیت Schmitt و والتەر بنیامین Benjamin بە پلەی یەك و بۆچوونە سیاسییەکانی هانا ئەرێنت Arendt بە پلەی دوو تێدەپەڕێت، ئەوەش بناغەی لە گەلێك لاوە بۆ هزری سیاسی ئاگامبەن دانا.

بە ئەو مەبەستە لەو تێگەیشتنە ئاگامبەنیانەوە دەستپێدەکەین،کە هزری ئاگامبەن لەناو ئەم باسە لەخۆی دەگرێت، کە توێژینەوە لەسەر ئۆشویتز Auschwitz(ئۆردوگای کوشتارگەی جوولەکەکان)، کامپی گوانتانامۆ Guantanamo (بەندیخانەیەکی ئەمەریکییە)، دەچێتە خانەی وتن لەسەر بیۆپۆلیتیك Biopolitics (سیاسەتی بایۆلۆجی، سیاسەتی ژیانی). بەپێی ئاگامبەن مرۆڤی سەردەم و گرفتە بووناوییەکانی ئەم مرۆڤە شایانی شیکارییِن هەر بۆیە لە فەلسەفەکەیدا ژیان، ژیانێکی خراپ و هەل و مەرجی مانەوە، یان"بوون لەژێر سایەی سیاسەتێکی ئەتیکی ڕۆژئاوایی"هەموو ئەمانە هەڵوەستەی گرنگییان لەبارەوە مەرجە بکرێت. گومانی ئاگامبەن لێرە لە"مۆدێلی هزری سیاسی نوێی ڕۆژئاوایە"کە هەمیشە توانای بەکاربردنی بیۆپۆلیتیکی هەیە و لەناو ئەوەشدا دروستکردنی قووربانی تاکە بەرهەمی ئەم بەکاربردنەیە.

پرسیارە بناغەییەکە لێرە ئەوەیە: کە ئێستا، لەگەڵ بڵاوبوونەوەی پاندێمی کۆرۆنا، جوولەکەیە و کێش نازییە؟ ئەو کەسە جولەکەکەیە کە کەرەنتینکراوە و ئازادی لێزەوتکراوە یان ئەوەی قوربانی پەتای کۆرۆنا یە؟ شێوەی ناشتنی مردووانی کۆرۆنا هاوشێوەی شێوەی

مردووانی(جوولەکەکانی) ئۆشویتز نییە؟ چونکە ئۆشویتز خۆی وەك شوێنی لەدەستدانی کەرامەت نیشاندەدات، شوێنێك بەد Evil ی تیا بەرهەمدەهێنرێت، بەدی لەوە دەبێت بە شمەك هەرچی کەرێنایە کەم بەشداری لە بەرهەمهێنانی بەدی نەکرد! ئاگامبێن لە ڕێگای تێزەکانی هێنا ئارێنتەوە فەلسەفە بەسەر ئەم شوێنەوە دەکات و دووبارە بەرهەمهێنانەوەی پرسیاری ئێتیکی و سیاسی لەسەر شوێنی ناوبراو دەکات بە بناغە بۆ قسەکردن لەسەر پەراوێز و بەندەست و بێمافەکانی ناو شارستانی تازەی ڕۆژئاوا. ئەو جیاوازییەش ئاگامبێن لەنێوان ژیان و مەرگ لەو شوێنە دەیکات لە تێگەیشتنی بیۆپۆلیتیکانەی میشێل فوکۆ Foucault وە سەرچاوەی گرتووە کە لە ڕووی تیۆرییەوە بە بابەتی تێگەیشتنی فوکۆ بۆ پانئۆپتیکۆن (چاودێریهەموو Panopticon) گرێدەداتەوە. باشە ئەم تیۆرییەی ئاگامبێن وامانلێدەکات لەماڵەوەبوون لە کاتی کەرەنتین بە ئەردوگا زۆرەملەکانی جوولەکەکان بچووێنین؟ خۆمان بە پەناهەندەی ناو ماڵی خۆمان بزانین؟ ببینە تالیبانەکی گوانتانامەی ناو شوقەکانی خۆمان؟ ژوورەکەمان وەك ژووری زیندانییەکی سەر سنورەکانی تورکیا/یۆنان ببینین؟ باشە بۆ ئەمە پرسیارەکانمان بەم شێوەیە ئاراستەی ئاگامبێن دەکەین؟هەکارەکەی لای خوارەوە ڕووندەکەینەوە. بە ئەوەی هەکارەکەی ڕوونبکەینەوە پێویستمان بەوە دەبێت لە بنەما تیۆرییەکانی ئاگامبێن سەبارەت بە ڕەوشی ئاوارتە(باری ریزپەڕ) و بابەتی سەروەریی وڵات و ئەو مرۆڤە پیرۆز Homo sacer ەش تێبگەین کڵێڵەکەی تیۆری تێزی ئاگامبێن، لەبارەی بیۆپۆلیتیکەوە، پێکدێنن.
لە ڕێگای بینینی ئاگامبێنەوە بۆ تیۆری ڕەوشی ئاوارتە لەوە حاڵیدەبین ڕەوشی ئاوارتە تیۆرییەکیشە لەسەر ڕەوشی مرۆڤی سەردەم و مافەکانی. مافی ئەو خەڵکی جیهانی سێیانەی لە ئەردوگای پەناهەندەکان لە ئەوروپا بێبە وەڵام ماونەتەوە و پێیاندەوترێت بە کاغەزەکان sans-papiers، کە هیچ مافەکی یاسای، تەندروستییان نییە تا دەکاتە بە مافە بەندکراوەکانی Guantánamo، کە لە شەڕی ئەمەریکی/تالیبان دوای 11 سێپتەمبەر کەوتنەدەست ئەمەریکایەکانەوە. واتە ڕەوشی ئاوارتە (State of Exception) دەکارێت ڕەوشێکی نوێ لەگەڵ خۆیدا بهێنێت و “خۆی وەك پارادایمێکی، چوارچێوەیەکی گشتگیری، زاڵ لە سیاسەتی هاوچەرخدا نیشانبدات”. لە ڕێگای گوزارەی ڕەوشی ئاوارتەوە ئاگامبێن گفتوگۆی واتای سەروەریی دەکات کە ئەمەش دەیباتەوە سەر گفتوگۆی بەچوونە سیاسییەکانی شمیت Schmittلەسەر واتای ناوبراو. شمیت، کە لەم ڕووەوە سەرچاوەی تیۆری ئاگامبێنە، وای بۆدەچوو”ئەوە سەروەرییە لە وڵاتدا ڕەوشی ئاوارتە دەستنیشاندەکات” و لە کاتی جێبەجێکردنیشی کار بە دستور ناکرێت.

بە ئەوەی ئەو ڕەوشەش وەگەڕبخرێت پەیوەستدەکات یاسا کاری پێنەکرێت. بەپێی تیۆری سیاسی شمیت "بەئەوەی سەروەریی سەرپشکبێت پەیوەستە ڕەوشی ئاوارتە پیادەبکرێت". ئامانجی سەرەکی لە بوونی ڕەوشی ئاوارتە، بەپێی تێگەیشتنی فەلسەفی ئاگامبێن، بەئەوەیە دەسەڵات بتوانێت بمێنێتەوە. ئەو دەمەش ئەو ڕەوشە پیادەدەکرێت"ئەوەی پێیدەڵێن مافی مەرگ فەرامۆشدەکرێت، ئەمەش بەزۆری لەبەرئەوەی پاراستنی سەروەریی بە ئەو هێزە سیاسییەی لە پشت داڕشتنی ئەو ڕەوشەوەیە سەروەریی سەروەر گشت شتێکە". شمیت وتەنی، کە بەچوونی ئاگامبێنیش، ڕەوشی ئاوارتە، کە هەل و مەرجێك دروستیدەکات، ئەو هەلومەرجە ڕێگا بە بێ یاسایی یاسا خۆشدەکات. کەوابێت تالیبانەکانی گوانتانامۆ نە تاوانبارن و نەش بێتاوان، تەنیا دەستبەسەرەکی بێمافن و هیچیتر. ئالێرە شیاویی لە ئارادایە بە "جیاکردنەوەی زەبری پوخت لە دەسەڵاتەکی بەدەستورکراو". ئەوەی بە ئاگامبێن لە تیۆری ڕەوشی ئاوارتەی شمیت دا شایانی هەرسکردن نییە ئەوەیە شمیت ڕەوشی ئاوارتە لە کۆنتێکستcontextی یاسایدا جێدەکاتەوە."ڕەوشی ئاوارتە بە شمیت شتێکە لە دەرەوەی کاوس(شێواویChaos) و لە کۆنتێکستی یاسایی و سەربازیدا دەمێنێتەوە"."تێگەیشتنی شمیت بۆ ڕەوشی ئاوارتە هەوڵێکە بۆ جیاکردنەوەی نۆرم (ڕێسا norm) لە بڕیار". شمیت وایلێکدەداتەوە هەڵپەساردنی یاسا مەرجی مانەوەی سەروەریی سیاسییە. ئەم هەڵپەساردنی یاسایەش بۆ پاراستنی سەروەرییە نەك شتێکی تر. هەموو ئەوەش کە لەم ڕووەوە دەکرێت بۆ ئەوەیە سەروەری(ڕابەری) سیاسی وڵات بمێنێتەوە.

هەرچی والتەر بنیامین Benjaminە، کە ئاگامبێن لەمەوە دیتنەکانی بەهەندوەردەگرێت، لەو باوەڕەدایە"ڕەوشی ئاوارتە ڕەوشێکی بێ یاسایە". ئەم ڕەوشە بنیامین وتەنی "بە خستنەگەڕی زەبرێکی پوختی شۆڕشگێڕانە بەکاردەبرێت. ئەمەش ڕەوشێکی تازە لەگەڵ خۆی دەهێنێت کە بێ یاسای دەخاتەوە". ڕەوشی ئاوارتە لە زەینی سیاسی ئاگامبێن ئەوەش دەگەیەنێت"ئەوەی لە دەرەوە و ناوەوەی یاسایە تەنیا دەسەڵاتە و ڕەوشی ئاوارتە دەکارێت باری یاساڕێژی بگۆڕێت و پێشێلیش دروست بکات. هاوکات ڕەوشی ئاوارتە نە لە ناوەوە و نەش لە دەرەوەی سیستەمی مافە". هاوکات ئاگامبێن پێی بە ئەو ڕاستییەش دەبات کە"دەسەڵات لە کاتی قەیرانا یاسا و هێزی خۆی بەکاردەبات و لەم بارودۆخەشدا زۆر ئاساییە مافی هاوڵاتێتی و تاك ژێرپێبخرێن. ئەمەش لەبەرئەوەی ڕەوشی ئاوارتە ئەو ڕەوشەیە کە زەنی بە یاسای لەناو یاسا شوێن بە خۆی دابیندەکات".واتە، ڕەوشی ئاوارتە دژی دەوڵەتی یاسایە. ئاگامبێن ئەوەشمان پێڕادەگەیەنێت"ناواخنی بێسیاسی

Biopolitics ڕەوشی ئاوارتە ئەو کاتە دەردەکەوێت ماف لەگەڵ شتی ژیانیدا لەپێکدادانا بێت". ئەمەی باسکرا ڕەوشێك دێنێتەپێشەوە ستاتۆس(قەوارەی) ی یاسای تاك هەڵدەوەشێنێتەوە و بارێکی یاسایی تر بەرهەمدەهێنێت ناچێنایەتی دروستکەرە.واتە،"ڕەوشی ئاوارتە یاسایەکی تایبەت نییە وەك یاساکانی جەنگ، بەڵکو لەگەڵ ڕەوشی ئاوارتە بار(ڕەوش) ێك دێتەپێش مافەکان بەرتەسك و سنوردار دەبن".
ئاگامبێن بۆئەوەی وێنەیەکی پانۆرامایمان لەسەر ڕەوشی ئاوارتە بەرچاوبخات لە ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانییەوە دەستپێدەکات تا دەگاتە سەردەمی ناپلیۆن لە فەرەنسا و دواتر دێتەسەر دەم و وەختی جەنگی جیهانی دوو و نموونەکەشی هەردوو رژێمی هیتلەر و مۆسۆلینییە کە فۆرمێکی یاسایان بە رەوشی ئاوارتە دا. ئاگامبێن پێشیوایە"کۆماری وایمارWeimar Republic بەدرێژای 12 ساڵ لەڕووی یاساییەوە ڕەوشی ئاوارتەی پیادەکردوە". ئەوەی تایبەت بەم لایەنە زێدە گرنگە سەرنجی بخرێتەسەر ئەوەیە لەڕووی تیۆرییەوە"ئاگامبێن جیاوازی لەنێوان ڕەوشی ئاوارتە و دیکتاتۆریی دا دەکات" و پاشتر دێتە سەر بارودۆخی دوای رووداوەکانی 11 ی 9 لە ئەمەریکا و وڵاتانی هاوچەرخی رۆژئاوایی و هێما بۆ ئەوە دەکات کە چۆن مافەکانی تاك لەژێرسایەی ئەو ڕەوشی ئاوارتەیەی ئەو رووداوانە دروستیانکرد بەئاگاییەوە فەرامۆشکران. بەپێی جیهانبینی فەلسەفی ئاگامبێن"بە ئەوەی ڕەوشی ئاوارتە شیبکرێتەوە مەرجە واتای پێویست necessity شیبکرێتەوە".ئاگامبێن بۆ ئەو مەبەستە مێژووی کۆن و نوێی رۆژئاوا هەڵدەداتەوە تادەگاتە رووداوەکانی 11 ی 9 لە ئەمەریکا. بۆئەوەی شتەکان ووردتر نیشانبدات بۆ ئەو مەبەستەش گەشتێك بەناو ئیمپراتۆریەتی رۆمانی کۆندا دەکات و ئەو حاڵەتە نیشاندەدات کە یاسا لەگەڵ پێویستیدا کاریکردووە. مەبەستی ئاگامبێن لەمە ئەوەیە کە ڕەوشێك دێتەپێشەوە شیاوی بە ئاوارتەیی یاسا مسۆگەردەکات. ئاگامبێن تێبینی ئەوەشی کردوە سیاسییەکان لە سەردەمی نوێدا گەر پێویستی بە ئەو مەبەستە لەئارادابووبێت یاساشیان هەڵوەشاندەتەوە و، پێشیوایە ئەمە بووە بە مێتۆدێکی سەرەکی بۆ دەسەڵاتی سیاسی و بەکاریشی بردووە تا لە بەڕێوەبردن بەردەوامبێت. ئەمەش ڕێك یەکگرتنەوەی تێزی سەرەکی فەلسەفیی ئاگامبێنە لەگەڵ پەتای کۆرۆنا کە دواتر، لە بەشەکانی تر، زۆر بە وردی لەسەری دەوەستین.

وێڕای ئەوەی وترا، گرنگترین خاڵێك سەبارەت بەوەی لایسەرەوە هێمای بۆکرا، بەپێی ئاگامبێن، ئەوەیە کاتێك سیستەمە سیاسییە دەمۆکراسییەکان بەیانی ڕەوشی ئاوارتە دەکەن لە دوای ئەوەوە ئیدی جیاوازی لەنێوان سیستەمی دیکتاتۆری و دەمۆکراسی دا نامێنێت و،

پێداگیری لەسەر ئەوەش دەکات شێوازی بەڕێوەبردن لە وڵاتانی هاوچەرخ ووردەووردە خۆی لە ئیدارەسازی نزیکدەکاتەوە تا ماف و یاسا. ئەو کاتەش سیستەمە سیاسییە دیمۆکراسییەکان "ڕەوشی ئاوارتە" ڕادەگەیەنن(لێرە دەشێت مەبەستەکە حکومەتی سەربازیی یان پیادەکردنی ئەحکامی عورفیش بێت) جیاوازیەکی ئەوتۆ لەنێوان سیستەمی سیاسی دیمۆکراسی و دیکتاتۆری دا نامێنێت. باشە خۆ گرنگە بزانین کە بڕیار لەسەر دۆخی ئاوارتە دەدات؟کە ئەو مافەی هەیە؟ چۆن بارودۆخی نەخوازراو سەرهەڵدەدات؟

بۆ شیکارکردنی ئەو پرسیارانە ئاماژە بەوە دەکەین کە ئاگامبێن سەبارەت بە ڕەوشی ئاوارتە، بە پێچەوانەی شمیتەوە، خاوەنی تیۆرییەکی فەلسەفی-سیاسی خۆیەتی و بابەتی ڕەوشی ئاوارتەش دەکات بە مەحەکی دادوەری بەسەر چۆنیەتی کارکردنی دەسەڵات و خاڵی جیاکارەش لەنێوان دوو مۆدێلی دەسەڵات: دیمۆکراسی و تۆتالیتاری. بۆ ئەوەی ئەم هزرڤانە تیۆرییەکی تایبەت بە ڕەوشی ئاوارتە دابهێنێت بێگومان پێویستی بەوە دەبێت بە تونێلی گفتوگۆ تیۆرییە سیاسییەکانی پێش خۆیدا تێپەڕێت هەروەك لایسەرەوە هێمای بۆکرا، لەو بەینەدا دەستبەرداری بۆچوونە سیاسییە-فەلسەفییەکانی خۆی نابێت. بۆ ئاگامبێن گرنگە ئەمە لەوە تێبگەین لەو شوێنەی ڕەوشی ئاوارتە پیادەدەکرێت ماف ژێردەکەوێت و ئەو سەربەخۆیەش دوو دەسەڵاتە سەرەکییەکەی(تەشریعی و جێبەجێکردن) کە [illegible] دیمۆکراسی کاری لەسەر دەکات ئاوادەبێت. لێرەدا بینینی ڕەوشی ئاوارتە وەك ئامرازێکی دەسەڵات هزرێکی یاسایی لە پشتەوەیە، ئەو هزرەش یاساناسان و مافناسان بناغەی بۆ دادەنێن، هەروەك ئەوەی شمیت پێشتر بە رژێمی نازی کردووە. بەم جۆرە، بە یاسای جەوهەری ڕەوشی ئاوارتە دەسازێنێت. بۆیە لە دیدی تیۆرییەوە هزری سیاسی بنجامین لەتەك شمیت، کە کاربەدەستی سیاسی و یاسازانی دەسەڵاتی نازی بووە، یەکناگرنەوە، ئەمەش لەسەر ئەو بنەمایەی کە شمیت وایتێدەگات کاتێك ڕەوشی ئاوارتە دێتەئاراوە دەسەڵاتی سەروەری لە وڵاتدا بەدەست تاکە کەسەکەوە دەبێت و هەر ئەو کەسەش بۆی هەیە دۆخی وڵات دیاریبکات، یاساش، بەدەنیاییەوە، پارێزراوە لەڕێگای بە یاساییەوە. بێمافی تاکەکان سەرچاوەی کێشەکانە لای ئاگامبێن و ڕەوشی ئاوارتەش ئەو بێ مافییە بەرجەستەدەکات. بێ مافەکان خاوەنی ژیانێکی رووتەن bare life/ la nuda vita. بەواتایەکیتر ڕەوشی ئاوارتە ڕەوشی هەڵوەشانەوەی ماف دێنێتەپێشەوە. کۆرۆنا کە وایکرد بخزێینە ناو ماڵ و ژوورەکانمانەوە ئاماژە بوو لەسەر سەرلەنوێ سازاندنەوەی بێ مافی لە رۆژئاوا. ئەمە یەکەم جاری نییە لەناو سیستەمی سیاسی رۆژئاوا بێمافی بە یاسایی دەکرێت. ئەم زیانە یەك

لایەنی نییە. ئاگامبێن لەڕێگای تیۆری ڕەوشی ئاوارتەشەوە"ڕەخنەی کولتووری سیاسی ڕۆژئاوا دەکات و ئەوەشمان بیردەهێنێتەوە کە ڕۆژئاوا سەرنجی ئەوە نادات پێوانەکانی لەدەستداوە و ئەمەش، بەپێی تێگەیشتنی ئاگامبێن، وادەکات ڕۆژئاوا نەکارێت وانەی دێمۆکراسی بە کولتوورەکانی تر بڵێتەوە". ئەمە کە خەمێکی فەلسەفی جوانی ئاگامبێنە لە دووتەی ئەو نووسینانەش هەوێنیدانەوە بە پەتای کۆرۆناوە تایبەتیکردوون.

هۆمۆساکەر : بەسیاسیکردنی ژیان، بەسیاسیکردنی مەرگ

هۆمۆساکەر(مرۆڤی پیرۆز Homo sacer) بەشێکی تر لە تێزی بیۆپۆلیتیک لە فەلسەفەی سیاسی ئاگامبێن پێکدێنێت. هۆمۆساکەر بەپێی یاسای ڕۆمانی کۆن ئامادەبوونێکی کۆمەڵایەتی هەبووە. ئەو مرۆڤەی تاوانێک دەکات و دەبێت بە هۆمۆساکەر. ئەوەی ئەم مرۆڤە بکوژێت سزانادرێت و کارەکەشی بە تاوان لەقەڵەمنادرێت. هۆمۆساکەر مرۆڤێکی بێمافە و یاساشی لەپشت نییە و هەر وەك بێمافیش لە کۆمەڵگە ژیان بەسەر دەبات. ئەم کەسە خوێنی حەڵاڵە و لەسەر کوشتنی کەس سزا نادرێت. لەبەرئەوەی بوونی دەکەوێتە دەرەوەی یاسا هیچ بەرپرسیارێکی ڕەوشتی و یاسای ناکەوێتە ئەستۆی بکوژەکەیەوە. ئاگامبێن لە ئێستادا ئەم واتایە بۆ هێرشکردنە سەر سیاسەتی هاوچەرخی ڕۆژئاوایی بەکاردەبات. بەم شێوەیە هۆمۆساکەر لە کۆمەڵەکانی ئەمڕۆ دەکرێت کوردێك بێت لەکاتی ئەنفالەکان بۆ بەعسییەك، موسڵمانێك بێت لەدەمووەختی ڕووداوەکانی 11/9 بۆ ئەمریکاییەك، ڕەشپێستێکی ئەفریقای ، پێش ماندێلا، بێت بۆ سپیپێستێك، ئێزدییەك بێت بۆ داعشێك، جوولەکەیەك بێت بۆ نازییەك یان فەلەستینییەك بۆ ئیسرائیلییەك، کۆمۆنیستێك بۆ فاشیستێك. ژیانی ئەم کەسە دەچێتە خانەی"ژیانێکی ناچۆنایەتییەوە"، ئەم ژیانە ناچۆنایەتییە ئاگامبێن بە" zoe" ناویدەبات و ئەوەش کە ژیانێکی چۆنایەتی دەژیت بە" bios " ناودەبات. ئاگامبێن "لەسەر بناغەی دابەشکردنی ژیان بەسەر ژیانی چۆنایەتی و ژیانی ناچۆنایەتی(ژیانی ڕووت ، ژیانی سروشتی) دا ئەوەش ڕاڤەدەکات کە ژیان هەمیشە بووە بە بابەت"، ئۆبژێکت Object، بووە بەو شتەی پێیدەڵێن سیاسی political. ئەو شێوە دابەشکردنەی لای سەرەوە ئاماژەی پێکرا، کە لە یۆنانی کۆندا سەبارەت بە ژیان هەبووە، لە ئێستادا بەوجۆرە نییە. ئاگامبێن وتەنی، ئێستا "ژیانی مرۆڤ بەسیاسیکراوە ئەمەش وایکردووە جەستە بەسیاسیبکرێت" بۆیە ناشێت جیاوازی لەنێوان ژیانێکی ڕووت و ژیانێکی چۆنایەتیدا بکرێت. ژیانی چۆنایەتی بوونی نییە خودی

جەستەش بەشێکە لەو شتەی دەسەڵات قۆرخیکردوە. لێرە، لەناو ئەم تیۆرییە، دەکرێت باس لە سەروەریی سیاسیش بکرێت، چونکە سەروەریی سیاسی هەوڵەکە بۆ قۆرخکردنی ژیان، بە دەستگرتن بەسەر ژیانی خود دا. بۆیە ئاگامبێن لەسەر ریتمی فەلسەفی فوکۆ لە نووسینی "مێژووی سێکسگەرایی" قسە لە بیۆپولیتیك دەكات، لەوەی کە چۆن سیاسەت کەوتەتە ناو ژیانی سروشتی مرۆڤەوە، مەرگ بەسیاسیکراوە (بەسیاسیکردنی مەرگ The Politicization of death)، جەستە پیرۆزکراوە و لەڕێگای ئەوەشەوە ژیان بەسیاسیکراوە (بەسیاسیکردنی ژیان The politicization of life).
ئاگامبێن لەو شوێنەی دیدی بیۆپولیتیکی فوکۆ بەکاردەبات، "ژیانی سروشتی مرۆڤ و مەودای مەدەنی گشتی (the polis) بەرباسدەخات و دەیکات بە بناغە بۆ سیاسەت". ئاگامبێن "پێشیوایە ئەرەنت بە بیست سالێك پێش نووسینی "مێژووی سێکسگەرایی" فوکۆ قسەی لە بیۆپۆلیتیك کردووە کەچی فوکۆ لەو پەرتووکەیدا ناگەڕێتەوە سەر ئەرەنت".
هەمەساکەر لە زەینی ئاگامبێن بابەتی سەروەرییش دەگرێتەوە.ئەم سەروەرە دەکرێت پادشایەك یان قەیسەرێك یاخود سەرۆکێك بێت کە یاسای بەدەستەوەیە. ناوبراو جاریوایە لە ناوەوەی یاسایە و جاریواشە لە دەرەوە. لێرەدا قسەی ئاگامبێن لەو دەسەڵاتەیە سەروەریی بەدەستەوەیە و بەو جۆرە بەکاری دەبات کە پێویستیەتی. بەپێی شیکردنەوەکانی ئاگامبێن"سەروەر ئەو کەسەیە بڕیاردەدات کە ببێت بە هەمەساکەر" و کێش لەناوەوە یان دەرەوەی کۆمەڵگە بژیت. هەر ئەم کەسە، سەروەری سیاسی،بڕیاری ئەوەشی بەدەستە"کە ژیانەکی چۆنایەتی بژیت"، چ مافێك بە ژیان بدرێت و خود لەناو ژیانا چۆن بژیت.واتە، ئەوەی چارەنووسی هەمەساکەر دەستنیشاندەکات کەسی سەروەرە، سەروەر یان سیاسییە یان دادوەری شارە یاخودیش سەرەکی وڵات. ئاگامبێن کە لەسەر ڕەوتی ئەریستۆ "جیاوازی لەنێوان ژیان و ژیانی باش، ژیانی بەچۆنایەتیکراوی سیاسی bios و ژیانی رووت(سروشتی) zoe دا دەکات" بۆ ئەوە دەچێت "یاسا توانیویەتی دەسەڵات والێبکات دەستنیشانی ژیان بکات".واتە ئەوەی ژیان دیاریدەکات سیاسەتە، بەهۆی ئەم دابەشکردنە ئەریستۆیشەوە قسە لە پەیوەندی نێوان ژیان و سیاسەت دەکات و ژیانیش لە شار، لە شارە رۆژئاواییەکان ژێرپرسیاردەخات. بەسیاسیبونی ژیان کە هەنووکە دەگرێتەوە هەنووکە بەسیاسیکراوە، هەنووکە جیاوازی لەنێوان هاوڕێ و دوژمندا نابینرێتەوە، هەنووکە دروستکەری هەمەساکەرە، کە دەکرێت بەبێ لێپرسینەوە بکوژرێت یان بکرێتە قوربانی، لەهەر شوێنێک بێت.
لە هەنووکەدا هەمەساکەر دەشێت تووشبووەکی کۆرۆنا بێت کە لاشەکەی وندەکرێت، کە مەرگی بەسیاسیکراوە، لەناو ژیانەک کە ئەویش

بەسیاسیکراوە.

سەرنج: لەم بەشە زۆر بە کورتی تەلاری هزری ڕەوشی ئاوارتەمان باسکرد کە گرنگی بە تێگەیشتن لە تێۆریزەکردنەکانی ئاگامبەن سەبارەت بە پەتای کۆرۆنا هەیە و لە بەشی داهاتووش دێینەسەر گفتوگۆی ناوەرۆکی نووسینە فەلسەفییەکانی ئاگامبەن تایبەت بە کۆرۆناڤایرەس و شێوازی یەکگرتنەوەی چوارچێوەی هزری بیۆپولیتیك و پەتای کۆرۆناڤایرەس و ئەو بارە نائاساییەش پەتای ناوبراو سازاندی. کار بەئەوەش دەکەین بەکورتی ئەوە بخەینەروو کە ڕەوشی نائاسای- دۆخی ناچاری- State of emergency لە ڕەوشی ئاوارتەState of exception ئەویش لە ناچاری نەتەوەیی National Emergency جیاوازە.

ئازاد حەمە

ماویەتی......................

بۆ خوێندنەوەی بەشەکانی تری ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ....